

Ratna destrukcija i postratna revitalizacija i adaptacija objekata Historijskog arhiva Sarajevo

SEJDALIJA GUŠIĆ, Dr.

Archive councilor - Historical archive Sarajevo, Alipasina 19, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
e-mail: sejo@arhivsa.ba sejdalijag@hotmail.com

Wartime Destructions, and Post-War Revitalization and Adaptations of the Facilities of Historical Archive Sarajevo

ABSTRACT

Historical archive Sarajevo, in its 64 years of existence, had been through the cataclysm of the war of 1992-1995. Its facilities - administration building and depots - were exposed to destruction and damage. The paper presents the following information and thoughts:

- Degree of damage of administration building and depots in the period of 1992-1995;
- Wartime activities of the employees regarding the protection of holdings and collections;
- Assessment of damage of the objects immediately after the end of war;
- Activities on cleaning and restoration of the facilities, and problems with the local administration;
- Creation and realization of the Project of internal adaptation of the devastated depot (construction works and the procurement of equipment).

Distruzioni del periodo di guerra, rivitalizzazione del dopoguerra ed adattamenti delle strutture dell'Archivio storico di Sarajevo

SINTESI

L'Archivio Storico di Sarajevo, nei suoi 64 anni di esistenza, è passato attraverso il cataclisma della guerra del 1992-1995. Le sue strutture - edificio amministrativo e depositi - sono stati esposti alla distruzione e danni. L'articolo contiene le seguenti informazioni e pensieri:

- Grado di danneggiamento dell'edificio dell'amministrazione e depositi nel periodo 1992-1995;
- Le attività in tempo di guerra dei dipendenti in materia di tutela delle aziende e delle collezioni;
- Valutazione dei danni degli oggetti immediatamente dopo la fine della guerra;
- Attività di pulizia e restauro delle strutture, e problemi con l'amministrazione locale;
- Ideazione e realizzazione del Progetto di adattamento interno del deposito devastato (lavori di costruzione ed acquisto di attrezzature)

Medvojno uničenje ter povojna ožvitev in predelava objektov Zgodovinskega arhiva Sarajevo

IZVLEČEK

Zgodovinski arhiv Sarajevo je v svoji štiriinšestdesetletni zgodovini preživel kataklizmo vojne med leti 1992 – 1995. Njegovi objekti – upravne zgradbe ter depoji – so bili izpostavljeni uničenju in škodi. Prispevek predstavlja naslednje informacije in misli:

- stopnja uničenja upravnih zgradb ter depojev v obdobju 1992 – 1995;
- medvojno delovanje zaposlenih z namenom zaščite fondov ter zbirk;
- ocena škode na objektih neposredno po zaključku vojne;
- dejavnosti čiščenja ter obnove objektov in težave z lokalno upravo;
- nastanek in izvedba Projekta notranje predelave uničenega depoja (gradbena dela ter nabava opreme).

Ratna destrukcija i postratna revitalizacija i adaptacija objekata Historijskog arhiva Sarajevo

ABSTRAKT

Historijski arhiv Sarajevo u svojim 64 godine postojanja prošao je i kataklizmu rata 1992.-1995. godine. Objekti arhiva - upravna zgrada i depoji bili su izloženi destrukciji i oštećenju. Tekst donosi sljedeće informacije i razmišljanja:

- Step en oštećenja upravne zgrade i depoa u periodu 1992.-1995. godina;
- Aktivnosti uposlenih na zaštiti fondova i zbirki u ratnom periodu;
- Procjenu šteta na objektima neposredno nakon prestanka ratnih dejstava;
- Aktivnosti na raščišćavanju i sanaciji objekata i problemi sa lokalnom administracijom;
- Izrada i realizacija Projekta unutrašnje adaptacije devastiranog depoa (građevinski radovi i nabavka opreme)

UVOD

Sastavni dio edukacije svakog arhiviste, bar u Bosni i Hercegovini i bivšoj Jugoslaviji, bila je i tema o značaju i načinu čuvanja arhivske građe u ratnim uslovima i u slučajevima prirodnih nesreća i velikih katastrofa. Svi smo to učili kao čisto teorijsko pitanje, ne sluteći da će mo to znanje jednog dana morati primjenjivati i u praksi.

Principi zaštite kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba postavljeni su Haškim konvencijama iz 1899. i 1907. godine i Vašingtonskim paktom iz 1935. godine, a definitivno su uobličeni Konvencijom o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba zaključenom u Hagu 14. maja 1954. godine a Federativna Narodna Republika Jugoslavija joj je pristupila 1955. godine¹. Konvencija, što je naročito važno, polazi od stava da šteta nanescna kulturnim dobrima bilo kog naroda, predstavlja štetu nasljeđu čitavog čovječanstva, jer svaki narod daje svoj doprinos svjetskoj kulturi. Na taj način i arhivska građa je dobila takav status ravnopravno sa objektima najviše spomeničke vrijednosti. Nažalost, iako je bivša Jugoslavija bila potpisnica Haške konvencije, konvencija tokom agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu nije našla svoju primjenu.

Većina zakona u bivšoj Jugoslaviji koji se odnose na arhivsku djelatnost, pa i Zakon o arhivskoj djelatnosti Bosne i Hercegovine² u članu 16. propisao je posebno obaveze čuvanja i zaštite registraturne i arhivske građe u slučaju vanrednih prilika, rata ili neposredne ratne opasnosti. U skladu sa tim odredbama, Društvo arhivskih radnika Bosne i Hercegovine i Državni arhiv Bosne i Hercegovine, a u saradnji sa Republičkim sekretarijatom za narodnu odbranu i Republičkim sekretarijatom za obrazovanje, nauku, kulturu i fizičku kulturu, 1987. godine izradili su *Nacrt Uputstva o posebnim mjerama zaštite registraturskog materijala i arhivske građe u slučaju vanrednih prilika, rata ili neposredne ratne opasnosti*³. Ovim Uputstvom detaljno su razrađene i utvrđene posebne mjere zaštite građe u navedenim prilikama a iste su kasnije razrađivane u planovima odbrane i zaštite arhivâ i registratura. Iako Uputstvo nije nikada zvanično donešeno i usvojeno, arhivi su ga u praksi koristili i vršili nabavku odgovarajuće opreme, naravno u skladu sa svojim finansijskim mogućnostima (metalne police, protivpožarni i vodootporni kontejneri, metalne kase i ormari, protivpožarne dojavne službe i sl.). Osom toga, u periodu 1987.-1992. godine, u nekoliko navrata je tema arhivskih savjetovanja, saveznih ili republičkih, bila zaštita arhivske i registraturne građe u slučaju rata i drugih vanrednih prilika. U tom periodu arhivi u Bosni i Hercegovini su uputili preko 9000 raspisa - uputstava registraturama za pripremu arhivske građe i nabavku odgovarajuće opreme za smještaj i eventualnu evakuaciju na sigurnija mjesta.

JEDNO JE TEORIJA A DRUGO JE PRAKSA, RAT 1992. – 1995.

Poučeni iskustvom i nesrećom koja je zadesila Arhiv Crne Gore na Cetinju 1986. godine gdje je od poplave stradao veći broj arhivskih fondova, slične sudbine arhivâ u Ptuj u i Celju te posebno agresijom na Republiku Hrvatsku 1991. godine gdje su granatirani i nastradali arhivi u Dubrovniku, Osijeku i Karlovcu, nastojali smo kako smo mogli i znali zaštititi građu u arhivima i registraturama.

Bez obzira što nas je rat iznenadio i izbacio iz kolotečine, uposlenici Historijskog arhiva Sarajevo (u daljem tekstu: Arhiv) su se vrlo brzo konsolidovali i svako je nastojao učiniti ono što je bilo u njegovoj mogućnosti. Ovdje ću dati kratak pregled naših aktivnosti na zaštiti objekata Arhiva, fondova i zbirki u ratnom periodu.

1. Mevlida SERDAREVIĆ: *Haška konvencija i njena primjena na području Bosne i Hercegovine 1992/93. Godine*, "Glasnik arhivâ i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine", 32(1992-1993), str. 27.

2. Službeni list SR BiH 21/87

3. Seada HADŽIMEHMEDAGIĆ: *Zbrinjavanje registraturskog materijala i arhivske građe tokom rata*, "Glasnik arhivâ i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine", 33(1994-1995), str. 17-21.

Sejdalija GUŠIĆ: Ratna destrukcija i postratna revitalizacija i adaptacija objekata Historijskog arhiva Sarajevo, 157-163

U prvom ratnom mjesecu, u aprilu 1992. godine, Arhiv je radio prilično normalno, što znači da su uposlenici dolazili na posao i nastavili rad na redovnim radnim zadacima, kao i na zadacima proisteklim iz proglašene ratne opasnosti. U toku maja i juna, nakon potpune blokade Sarajeva, strahovitog svakodnevnog granatiranja, uništavanja brojnih objekata, prekida dostave struje, vode, plina i drugih živežnih namirnica, prekida svih komunikacija kako sa svijetom tako i unutar Bosne i Hercegovine, u potpunosti je bio onemogućen normalan rad. Ali, i pored strahovitih ratnih dejstava, uposlenici su pojedinačno obilazili matičnu zgradu Arhiva i depoe (Matična zgrada je tada bila smještene u Ul. Koturova 3, a dva depoa u ulicama čiji su današnji nazivi Čadordžina 90 i Ferhadija 13⁴). U maju je jedna grupa uposlenika, cijeneći da je između ostalog cilj agresora i fizički uništiti i izbrisati tragove državnosti Bosne i Hercegovine i njenog kontinuiteta, hitno izmjestila Orijentalnu zbirku, vrijednije fondove austro-ugarskog perioda i pojedine zbirke i lične i porodične fondove koji su čuvani u matičnoj zgradi. Neposredno nakon ove akcije, samo nekoliko dana kasnije, granatirana je matična zgrada Arhiva i pretrpila je značajna oštećenja: porušen je krov, znatno oštećene prostorije na drugom spratu, oštećena fasada, polupana su stakla na svim prozorima zgrade i niz sitnijih oštećenja. Nešto kasnije, 6. juna 1992. godine, prilikom granatiranja, izbio je požar u susjednoj zgradi. Proširio se na podrum Arhiva, ali je brзом intervencijom uposlenih i stanara susjednih zgrada, požar lokalizovan i ugašen tako da nije oštećena arhivska građa. Od druge polovine juna 1992. godine većina uposlenika Arhiva koji su ostali u Sarajevu a nisu bili mobilizirani u Armiju Republike Bosne i Hercegovine, u sklopu radne obaveze počela je dolaziti na posao. Odmah se pristupilo osposobljavanju matične zgrade Arhiva za kakav-takav normalniji rad, jer je ta zgrada u više navrata granatirana i znatno oštećena. Samo u toku 1992. godine tri puta je obnavljana krovna konstrukcija i zamjena crijepa, na sve prozor postavljene su folije (staklo nije stavljano jer zbog detonacija na okolnim objektima to nije imalo svrhe). Otklonjene su i posljedice izbijanja požara u matičnoj zgradi, dok je arhivska građa, koja se nalazila u ugroženom prostoru, sklonjena na sigurnije mjesto. Jedan dio prostorija u matičnoj zgradi Arhiva tokom 1992. i 1993. godine je korišten i za smještaj uposlenih sa njihovim porodicama jer su im kuće ili stanovi bili uništeni ili devastirani granatiranjem.

Depoi u Čadordžinoj 80 i Ferhadiji 13 (ovaj depo je namjenski i bio napravljen kao atomsko sklonište) su jednim svojim dijelom, odlukom nadležnih vlasti, bili korišteni kao izbjeglički centri za smještaj interno raseljenih lica.

Treba istaći da je sve navedene poslove radilo samo 13 uposlenika Arhiva⁵ u zaista teškim ratnim uslovima i to većinu vremena bez grijanja, struje, vode, plina, telefonskih komunikacija, sa nedostatkom osnovnih životnih potrebstina i namirnica, u uslovima skoro svakodnevnog granatiranja Sarajeva i naravno strahom za vlastiti život, jer je smrt u tom periodu bila sveprisutna i svakodnevna u Sarajevu. U takvim uslovima rada⁶, iluzorno je govoriti o drugim aspektima zaštite arhivske građe osim o činjenici da je ratni period bio vrijeme kada je bilo bitno samo fizički sačuvati građu od uništenja, a svi drugi aspekti (temperatura, vlaga, osvjetljenje i sl.) su u tom periodu bili ilerevantni.

POSTRATNA REVITALIZACIJA I ADAPTACIJA OBJEKATA HISTORIJSKOG ARHIVA SARAJEVO

Arhivi konstituišu memoriju nacija i društava, uobličavaju njihov identitet, oni su ugaoni kamen informacionog društva. Uz obezbjeđenje evidencija i informacija o ljudskim djelatnostima i aktivnostima, arhivi podržavaju administraciju i stvaraju osnovu za poštivanje individualnih ljudskih prava, kao i prava institucija, organizacija i država. Garantirajući građansko pravo na slobodan pristup informacijama i upoznavanju sa svojom historijom, arhivi su temelj demokratije, odgovornosti i dobrog upravljanja. Imajući ovo u vidu, puni elana jer smo bukvalno preživjeli, željni novih znanja i kontakata sa kolegama u svijetu arhivistike, krenuli smo od 1996. godine i prestanka ratnih dejstava u proces obnove i revitalizacije arhivske službe i samih arhivâ.

Međutim, mora se reći i istaći da Država Bosna i Hercegovina i njeni različiti nivoi vlasti u postratnom periodu nisu prepoznali značaj arhivâ i arhivske službe i da entuzijizam i elan arhivista nije dovoljan za uspješno djelovanje arhivske službe.

4. Mnogi nazivi ulica su poslije 1995. godine promijenjeni tako da će mo u tekstu koristiti aktuelne nazive ulica u Sarajevu.

5. Početkom 1992. godine u Arhivu je bilo 29 uposlenih.

6. Više o tome vidjeti u : Marija DIVČIĆ: *Rad Istorijskog arhiva Sarajevo u ratnim uslovima*, "Glasnik arhivâ i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine" 32(1992-1993), str. 19-20.

Kao institucija od posebnog interesa za Kanton Sarajevo, Historijski arhiv Sarajevo obavlja matičnu arhivsku djelatnost za teritoriju Kantona Sarajevo. Arhiv evidentira, preuzima, sređuje, stručno obrađuje, istražuje, čuva, zaštićuje registraturski materijal i arhivsku građu, objavljuje i daje na korištenje arhivsku građu iz djelokruga organa vlasti Kantona Sarajevo, Grada Sarajeva i općina s teritorija Kantona, udruženja građana i drugih pravnih i fizičkih lica, kao i druge poslove od značaja za obavljanje arhivske djelatnosti: prezentacija i publikovanje arhivske građe, izložbe, međuarhivska saradnja i sl.

Arhivi u mislima mnogih, pa i onih koji odlučuju o njihovoj sudbini i statusu, žive kao zabačena i zapuštena mjesta na kojima se godinama skupljaju debele naslage prašine i u kojima stoga ne vide ništa značajnog i zanimljivog. Jedino na taj način se može objasniti odluka Skupštine Kantona Sarajevo iz 1998. godine da Arhiv napusti zgradu u Koturovoj ulici broj 3 (1000 kvadratnih metara) i preseli u nove prostore u ulici Alipašina 19 (350 kvadratnih metara), koji apsolutno ne odgovaraju ni njegovim potrebama niti njegovu ugledu i u velikoj mjeri znatno otežava njegov normalan i efikasan rad. Međutim, Historijski arhiv Sarajevo, bez obzira na sve nedaće koje su ga pratile od njegova osnivanja do danas, ostao je i opstao kao središnja institucija arhivske djelatnosti koja je nezaobilazna za proučavanje naše prošlosti. Baština prikupljena i razvrstana u njegovim spremištima (u ovom trenutku preko 9000 dužinskih metara arhivske građe) neiscrpno je vrelo za istraživanje povijesnih i drugih događaja, ali i temelj za razumijevanje suvremenosti.

Historijski arhiv Sarajevo je primjer nestandardnog arhiva jer je lociran na tri lokacije: Upravna zgrada i dva depoa. Vrlo teško možemo dostići nivo svjetskih modernih arhivskih ustanova u uslovima u kojima delujemo.

Upravna zgrada u Alipašinoj 19 (cca 350 m²) donekle može zadovoljiti arhivske standarde: 14 kancelarija za 19 stručnih radnika, 2 priručna depoa, 1 mali fotolaboratorij, 1 biblioteka sa čitaonicom za 8 istraživača a to je ujedno i sala za sastanke, prezentacije i sl. Nedostatak jedinstvenog odgovarajućeg prostora nadomještamo sistemskim uređenjem postojećeg prostora. U takvim uslovima primat smo dali depo prostorima u odnosu na Upravnu zgradu.

Depo u ulici Ferhadija 13 (cca 250 m²) je davne 1976. godine, kada je kao atomsko sklonište dodijeljen Arhivu, bio prvi depo u BiH koji je prema tadašnjim standardima bio opremljen za to vrijeme najmodrnijim pokretnim tzv. „voz“ policama.

Na žalost do sada nije bilo sredstava za adaptaciju i osavremenjavanje tog depoa u potpunosti.

Ovaj prostor nema prirodni izvor svjetla pa je osvijetljenje neonskim plafonjerama. Također nema prirodnog strujanja vazduha te ima specijalni ventilator. Pokretne „voz police“ su se pokazale kao izuzetno dobro rješenje u vremenu rata. Prostor je inače podrumski i prvenstvena mu je namjena bila „sklonište za stanovništvo u vrijeme ratnih dejstava“. U vrijeme rata zbog *zatvorenosti policica* bili smo u mogućnosti da dozvolimo stanarima te zgrade da koriste dio tog depoa u periodima izuzetnih ratnih dejstava (ljudi bi ušli u prostor skloništa svakako?!). U poslijeratnom period urađena je djelimična osnovna rekonstrukcija i popravci sitnijih oštećenja.

Depo u Čadordžinoj ulici br. 90 je Arhivu 1989. godine dodijeljena za skladišni prostor. Usljed ratnih dejstava koja su uslijedila relativno brzo nakon preuzimanja objekta od strane Arhiva, taj objekat do dananšnjeg dana nije u punom kapacitetu doveden u svoju predviđenu funkciju. Objekat je relativno neuslovan za smještaj arhivske građe a poseban problem predstavlja to što je objekat u velikoj mjeri devastiran obzirom da je dio objekta u periodu agresije bio korišten kao izbjeglički centar i da smo tek tokom 2005. godine uspjeti deložirati posljednje dvije porodice iz tog objekta.

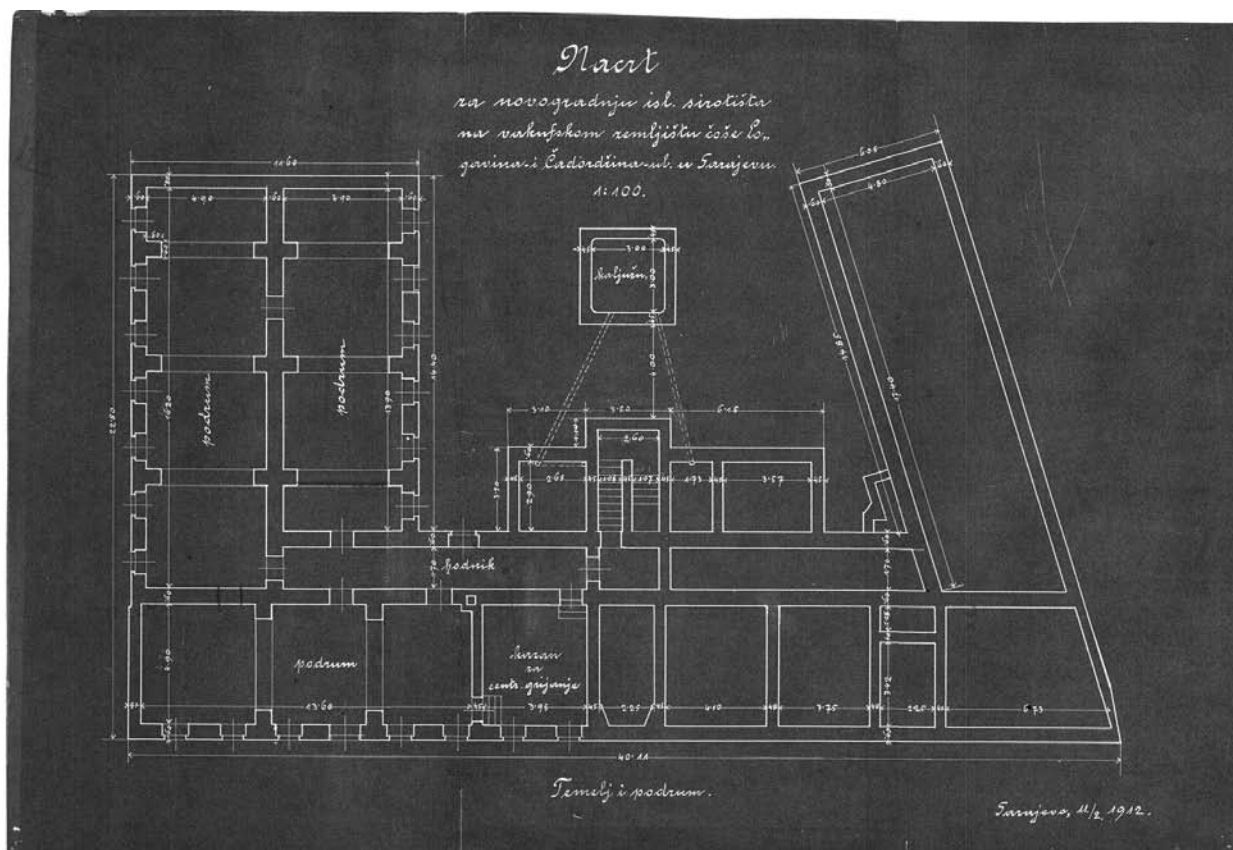
Depo u ulici Čadordžina br. 90 i njegova poslijeratna rekonstrukcija i adaptacija je naš pokušaj približavanja standardima za smještaj, čuvanje i zaštitu arhivske građe.

Radi se o historijskoj građevini koja je data na korištenje Arhivu i čiju smo unutrašnjost morali apsolutno rekonstruisati da bi mogla u njene prostore biti smještena arhivska građa.

Izgradnja samog objekta započela je 20.04.1912. godine, a završena 27.10. 2912. godine. Napravljen je kao Muslimansko sirotište i svečano otvorena 17. januara 1913. godine. Arhitektonske

nacrte je uradio vakufski inženjer Ivan Dworžak⁷. Zgrada je poslije 1941. godine korištena kao škola, a poslije toga, do dana dodjeljivanja Arhivu, kao Dom učenika u privredi.

- Zgrada ima ukupno 1640 kvadratnih metara. Od toga:
- podrum zgrade ima 260 m² sa visinom od 3,00 metara,
- prizemlje ima 470 m² sa visinom od 3,50 metara,
- prvi sprat ima 470 m² sa visinom od 3,50 metara i
- tavanске prostorije koje imaju 440 m² sa visinom od 1,20 do 3,60 metara u zavisnosti od položaja krovne konstrukcije.

Slika 1. Originalni nacrt za temelj i podrum zgrade

Nakon što je Arhiv u avgustu i septembru 1999. godine bi primoran preseliti i osoblje i opremu i arhivsku građu koja je do tog perioda bila većim dijelom smještena u bivšoj matičnoj zgradi u Koturovoj br. 3⁸, moralo se početi ozbiljnije razmišljati o adaptaciji depo prostora u Čadordžinoj 90. Arhiv je u u sljedeće tri godine uložio iz vlastitih prihoda znatna materijalna sredstva na djelimičnoj adaptaciji i stvaranju kakvih-takvih uslova za prijem nove arhivske građe kao i fizičku zaštitu od daljeg propadanja arhivske građe koja se nalazila u ovom prostoru prije 1992. godine. U tom periodu, kao donaciju, dobili smo od Državnog arhiva grada Beča oko 700 dužnih metara metalnih arhivskih polica.

Nakan što smo se oporavili od šoka prisilnog preseljenja iz matične zgrade, pristupilo se izradi elaborata o smještajnim kapacitetima Arhiva i trajnog smještaja i zaštite naših arhivskih fondova i zbirki. Za depo u Čadordžinoj 90, 2005. Godine, u saradnji sa građevinskim i arhitektonskim preduzećima i preduzećima za nabavku arhivske opreme, urađen je Prijedlog Projekta za sanciju i unutrašnju adaptaciju ovoga prostora koji je obuhvatao sve segmente: od statičkih

7. Vidi: *Sarajevski list*, br.17, 1913. god., str 4;

8. Po stručnim procjenama, uz učešće svih uposlenih(u tom trenutku 18) i angažovanje dodatne fizičke radne snage, u toj akciji u dva mjeseca preseljeno je 2.300 dužnih metara arhivske građe, razmontirano i ponovno montirano oko 1600 metara dužnih metalnih arhivskih polica i preseljeno 50 metalnih arhivskih ormara (opp. autora).

proračuna, specifikacije građevinsko- zanatskih radova, elektroinstalaterskih radova, adaptaciju centralnog grijanja, protivpožarnu zaštitu i vatrododjavu, elektronski nadzor nad objektom, fizičku zaštitu objekta i naravno nabavku adekvatne opreme i osposobljavanje prostorija za rad uposlenih. Finasijska konstrukcija Projekta bila je postavljena na način da skupština Kantona Sarajevo i naše resorno Ministarstvo kulture i sporta obezbijede sredstva za građevinski dio realizacije projekta, a da Arhiv iz vlastitih prihoda obezbijedi sredstva za nabavku opreme. Projektom je bilo predviđeno da se poslovi završe u periodu od 2005.-2011. godine. Treba napomenuti da je Projekat koncipiran na ovaj vremenski rok je je jedino rješenje, obzirom na nedostatak drugih smještajnih kapaciteta, bilo da se sanacija i adaptacija zgrade vrši po segmentima i parcijalno. Tako da, kad bi završili građevinske poslove u određenoj prostoriji, za nju bi vršili nabavku opreme - arhivske pokretne regale, arhivsku građu iz sljedeće planirane prostorije bi preselili u adaptirani prostor i tako ukurug. Ne treba naglašavati koliko je to opterećenje i dodatni napor za sve uposlene, jer bez obzira na angažovanje građevinske i druge operative, neophodna je stalna prisutnost arhivista i koordinacija uposlenih.

Projekat do ovog trenutka, naravno, nije završen. Postoje i objektivni i subjektivni razlozi, ali jedan od glavnih jeste nerazumijevanje naših potreba od strane vlade Kantona Sarajevo. Uz sitne novčane intervencije Ministarstva kulture i sporta Kantona Sarajevo (u periodu 2005- 2007. odobravano je u prosjeku godišnje oko 15.000 €). U tom period Arhiv je godišnje za taj Projekat, iz vlastitih prihoda, izdvajao u prosjeku oko 50.000 €. Nesrazmjer je očit. Malo svjetla u tunelu ukazalo se projekcijom Budžeta Kantona Sarajevo za period 2008.-2011. godina, kada je odobren Kapitalni projekat za sanaciju depoa u Čadordžinoj 90 u iznosu od oko 300.000 €. Nažalost, uspjeti smo u 2008. godini realizirati budžetskih sredstava iz tog projekta u iznosu od oko 90.000 €. Svjetska ekonomska kriza zaočeta 2009. godine, naravno, odrazila se i na Bosnu i Hercegovinu. „Naravno“ da je Vladi Kantona Sarajevo, najlakše i najbezbolnije bilo ukinuti kapitalne projekte u oblasti kulture i zaštite kulturne baštine (jer kome to još treba?!). Arhiv i arhivisti, entuzijasti bez pokrića i zaljubljenici u svoj plemeniti posao, nastavili su realizaciju tog projekta uglavnom zahvaljujuću vlastitim приходima. Do ovog trenutka završeni su sljedeći poslovi:

- podrum zgrade: adaptirano oko 50% od 260 m²;
- prizemlje sa 470 m²: potpuno adaptirano;
- prvi sprat: adaptirano oko 50% od 470 m²;
- tavsanske prostorije koje imaju 440 m² nisu adaptirane osim što je izvršena djelimična zamjena crijepa u prvim poslijeratnim godinama obzirom da je velika količina crijepa bila uništena što od gelera granata što od jakih detonacija;
- nabavljeno je oko 7000 dužnih metara pokretnih arhivskih regala (isključivo iz vlastitih prihoda),
- Urađeni sistemi protivpožarne zaštite i vatrododjave kao i elektronski nadzor nad objektom;
- U ovom depou gotovo sve prostorije imaju klasične prozore. Da bi zaštitili arhivsku građu stakla su zatamnjena (ofarbana) ali uglavnom postoji dovoljno prirodne svjetlosti i mogućnost prozračjenja.
- Osposobljene su 3 kancelarije za 4 stručna radnika, dio biblioteke iz matične zgrade je izmješten u ovaj depo a jednu prostoriju smo osposobili kao čitaonicu za istraživače;
- Potrebni procenat vlažnosti se održava pokretnim isušivačima vazduha (4 aparata postavljena u podrumu i prizemlju zgrade);
- Urađen je i projekat rekonstrukcije fasade objekta prema originalnim nacrtima. Do sada nije ništa rađeno na ovom projektu jer je zgrada Odlukom Kantonalnog zavoda za zaštitu kulturno-historijskog naslijeđa pod posebnim režimom zaštite. Procjena je da je za ovaj dio rekonstrukcije potrebno obezbijediti oko 250.000 €.

UMJESTO ZAKLJUČKA ILI “RAT JE BIO BOLJI!?”⁹”

Ono što treba istaći je da je Arhiv tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu (1992-1996) uspio sačuvati cjelokupnu arhivsku građu koja se nalazila u njegovom posjedu, zahvaljujući prije svega svojim uposlenim. Bez obzira na sve opasnosti koje su svakodnevno prijetile njima i njihovim obiteljima oni su revnosno izvršavali svoje profesionalne obaveze i time pokazali svoju istinsku ljubav prema struci,

9. Ovdje parafraziram naslov knjige srbijanskog književnika Miodraga BULATOVIĆA: *Rat je bio bolji*, Prosveta, Beograd 1983.

ali i kulturnoj baštini koju su svojim nesebičnim zalaganjem uspjeli sačuvati za buduća pokoljenja. Do početka agresije na Bosnu i Hercegovinu u Arhivu je bilo uposleno 29 radnika koji su vodili brigu o oko 3000 dužnih metara arhivske građe, dok trenutno uposleni brinu o 9000 dužnih metara arhivske građe. Po važećoj sistematizaciji radnih mjesta u Arhivu bi trebalo biti uposleno 37 radnika tako da je trenutna popunjenost radnih mjesta sa 25 uposlenih, za normalno obavljanje djelatnosti, nešto ispod 75% predviđenog broja a količina preuzete arhivske građe u odnosu na 1992.godinu uvećana za 300%.

Osnovna zamisao Projekta revitalizacije i adaptacije objekata Historijskog arhiva Sarajevo jeste bila, ne samo osposobiti prostor za smeštaj i zaštitu naših fondova i zbirki i poboljšati uslove za rad uposlenih, nego osposobiti prostor da bude što približnije savremenim arhivskim standardima. Kada će mo završiti projekat, u ovom trenutku je zaista neizvjesno i nezahvalno prognozirati. Dodatni problem se pokazao početkom 2012. godine, kada je usljed velikih oborina i podvodnih voda, došlo do blagog slijeganja terena i djelimičnog pucanja temelja u desnom dijelu zgrade. Zatražena je hitna intervencija nadležnih, ali konkretnog odgovora još nema. Nade da će nova, poslijeratna vlast imati više razumijevanja za zaštitu pokretne kulturne baštine pa i arhivske građe, očito nisu bile utemeljene.

Svoja iskustva na radu u ratnim uslovima, sankciji šteta i revitalizaciji i adaptaciji oštećenih objekata jesmo spremni podijeliti sa arhivistima širom svijeta. Jer, iako živimo u globalnom informatičkom selu, nisam siguran da znamo šta se trenutno dešava sa objektima i arhivskim fondovima i zbirkama u Siriji, šta se tačno dešavalo u Iraku ili Afganistanu, kako su kolege u Australiji prebrodili probleme sa poplavama, šta je to iskustvo kolega iz Kelna ... ?

SUMMARY

In their history, and in History, archives have been cumulating many and various functions and values. In the global society of the beginning of the third millennium, archives took another new role that becomes completely clear and evident in social and political times of crisis: the role of instruments of democracy. Nowadays the protection of, but in the meantime the possibility of free access, to data is so important to be taken as a standard of good governance. This is why it is not surprising that both international and national professional associations and national institutions dedicated in the last two decades a very important part of their theoretical and practical activities to the issue of access, by means of guidelines and legislations aiming to give the best possible transparency to the production, management and preservation of archival documentation. At the level of the European Union, the solutions searched and adopted in the field had as a result a long series of legislative initiatives concerning the field of transparency and right to access, making archives absolute engines of social growth, and standards of participation in the civil life of a nation.

Original scientific article

Submitting date: 16.04.2012

Acceptance date: 30.06.2012

